

Forradalmak Rojavától Washingtonig

Online konferencia, 2020. december 10–11.

I. Történelmi háttér

A 2008–2009-es pénzügyi-gazdasági világválságtól napjainkig eltelt több mint egy évtizedben a világ számos pontján különféle tömeges és heves tiltakozó mozgalmak lobbantak föl és erősödtek meg, amelyek a *status quo* egészével és/vagy részmozzanataival szemben léptek/lépnek fel – legtöbbször „anonim” módon, „fejetlenül”, vagyis elkülönült politikai vezetés, vezetők nélkül. E jobbára spontán lázadások, heteken, hónapokon át zajló tömegmegmozdulások – Barcelonától (*Indignados*) New Yorkig (*Occupy Wall Street*) és Tunisztól/Kairótól („arab tavasz”) Isztambulon át (*Gezi park*) Párizsig (*sárgamellényesek*), legújabban Minneapolisig (*Black Lives Matter*) – a súlyos gazdasági-társadalmi egyenlőtlenségek, a krónikus létbizonytalanság, a bankok és más gazdasági szereplők vagy az oligarchikus politikai elitek túlhatalmának felszámolását, a nemzeti(ségi) és faji diszkrimináció/elnyomás megszüntetését, a nép méltóságának helyreállítását – egy szóval, a fennálló *rend* megváltoztatását követelték. Általában azonban anélkül, hogy világos *antikapitalista* pozíciót foglaltak volna el, s a *rendszer* mint olyan gazdasági-társadalmi alapzatát támadták volna, vagy pláne – egy *tőkén túli alternatíva* jegyében – cselekedtek is volna.

Alighanem ezért (is) keltett különös figyelmet és váltott ki lelkeseledést a nemzetközi s főként az európai centrumbaloldal soraiban egy önmagában szerény léptékű antikapitalista gyakorlat, „jelenség”: a kurdok 2011 utáni forradalmi szerveződése és az *Iszlám Állammal* szembeni heroikus ellenállása Szíria északi határvidékén, más néven, Nyugat-Kurdisztán – kurd nyelven *Rojavayê Kurdistanê*, röviden *Rojava* – városaiban és falvaiban.

Rojava, a 2016. júliusi ideiglenes alkotmány óta hivatalosan: Észak- és Kelet-Szíriai Autonóm Közigazgatás (*Rêveberiya Xweser a Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê*), Szíria *de facto* autonóm tartománya.

A rojavai szocialista kísérlet, egyrészt, a kurd önrendelkezési mozgalom mintegy két évtizedes *belső* fejlődésének eredménye – ezt a konferencia résztvevői több oldalról is bemutatták –, másrészt, ami létrejöttének *külső* feltételeit illeti, a Közel-Kelet különleges nagy- és középhatalmi konstellációjának terméke. Mivel utóbbira az előadók kevésbé tértek ki részletesen, érdemes néhány bevezető-kiegészítő megjegyzést tennünk.

Mindenekelőtt: a rojavai forradalom kibontakozása bizonyos értelemben a „romlás virága” („fleur du mal”): létrejöttét Szíria (nemzet) állami szuverenitásának, területi integritásának és intézményrendszerének *destabilizálódása* tette lehetővé. E destabilizálódást nem – legalábbis elsődlegesen és meghatározó mértékben nem – *belső* tényezők: a szíriai társadalmon belüli (osztály)erőviszonyok lényeges megváltozása, a társadalom többségének szembefordulása a rendszerrel, az ország politikai vezetésének súlyosan diszfunkcionális működése stb. okozták. Szíriában 2011 tavaszán *nem polgárháború*, még kevésbé *forradalom* robbant ki, hanem *háború* kezdődött; az országot *külső agresszió* érte. A térség konzervatív – helyesebben: *reakciós*, a népképviselő minden formáját tagadó – olajmonarchiái, meglovagolva az „arab tavasz” – a térség minden államán átvonuló s országonként különböző intenzitású társadalmi elégedetlenség – hullámverését, összeesküvést szöttek Szíria szekuláris politikai rendszere ellen, majd *proxy* – helyettesekkel (ti. a tág közel-keleti és még távolabbi térségekből toborzott zsoldosokkal) megvívott – háborúba bocsátkoztak az *arab világi nacionalizmus* egyik utolsó bástyája ellen. A Szíria elleni háború hézagmentesen illeszkedett az USA regionális politikai érdekeibe és céljaiba, amit G. W. Bush nemzetbiztonsági főtanácsadója, Condoleezza Rice, 2006-ban – Irak csalárd *casus belli* ürügyén végrehajtott katonai megszállása idején – elvi-stratégiai síkon, programszerűen is megfogalmazott (*strategy of chaos*). (A szíriai válságról lásd Sógor Dániel tanulmányát az *Eszmélet* 108. [2015. téli] számában.)

A modern Szíria, persze, maga is nagyhatalmi termék: az *Ottomán Birodalom*nak a korszak két domináns kolonialista állama, az Egyesült Királyság és Franciaország általi felbomlasztásából és érdekszféra-felosztásából keletkezett az I. világháború után. A történelmi Szíriából önkényesen kimetszett ország politikai elitjének egymással versengő – felekezeti hovatartozás szerint is megosztott – csoportjai közül az 1960-as években a *pánarab nacionalista* és *szocialista* eszméket hirdető *Baath Párt* vált kormányképes erővé, amin belül egy, a síita

alavita kisebbséghez tartozó tisztí csoport szerzett döntő befolyást. A Baath az 1970-es és 80-as években – fenntartva az *alavita* hegemóniát – sikeresen kooptálta a többségi *szunnita* nemzetségek jelentős részét, csakúgy, mint a többi felekezeti kisebbség (drúzok, keresztények) elitjét, s a Közel-Kelet ekkortájt megszilárduló *hidegháborús* erőterében, a Szovjetunióval együttműködve tartós *nemzeti egységet* és *politikai stabilitást* teremtett. Ez kedvező feltételt nyújtott egy államszocialista vonásokat is felmutató s évtizedeken át jól működő államkapitalista gazdasági-társadalmi berendezkedés kiépítéséhez. Szíria a hidegháború utáni megváltozott hatalmi viszonyok közepette is a térség megkerülhetetlen tényezője maradt: immár az arab olajmonarchiákkal rivális Iránnal stratégiai szövetségben, a közel-keleti *pax americana–israelica* legfőbb ellensúlyává vált.

Mindez nem mond ellent annak, hogy a kurd „kérdés” a Baath Párt fél évszázados, összességében sikeres államszervező működésének (egyik) évtizedeken át megoldatlan problémája volt. A Baath nem tudta/akarta integrálni az ország északi határvidékén élő kurd népesség jelentős részét. Bár a kurd nemzetségek, nagycsaládok közül sokan helyet kaptak (befolyást vívtak ki maguknak) a szíriai politikai vezetésben, a kurdok többsége (akiknek egyötödét a szíriai hatóságok az 1962-es népesség-összeírás nyomán, mondván, hogy nem tudják igazolni, hogy már 1945 előtt is szíriai területen éltek, „külföldinek” nyilvánították, magyarán megfosztották őket állampolgári jogaiktól), részint kényszerűen, részint önként, a határ túloldalán élő rokonaikhoz/nemzettársaikhoz igazodva, többé-kevésbé kívül maradt/rekedt a szíriai *arab* nemzeti integráción. Másfelől viszont: a *törökországi* kurdok önrendelkezési küzdelméhez a Baath rendkívül értékes segítséget nyújtott avval, hogy legfőbb politikai képviselőjük, a *Kurd Munkáspárt* (PKK) aktivistái/harcosai a szíriai területeket hátországnak használhatták. Olyannyira, hogy a PKK törökországi akcióit Abdullah Öcalan egy évtizeden át a párt damaszkuszi főhadiszállásáról irányíthatta. Amikor azonban 1998-ban a két állam az *adanai* egyezményben megállapodott viszonyuk normalizálásáról, a „rendezés” fő vesztese a kurdok lettek: Öcalant kiutasították Szíriából.

A válság kezdete és gyors eszkalálódása (2011) után a damaszkuszi kormány és a rendszerellenes erőket összefogó *Szíriai Nemzeti Tanács* is igyekezett a kurdokat saját oldalára állítani. Az Aszad-rendszer haladéktalanul állampolgárságot adott az évtizedeken át diszkriminált szíriai kurdoknak, a PYD pedig (a *Demokratikus Egyesülés Pártja*, a PKK szíriai szárnya, a legbefolyásosabb szíriai kurd politikai párt)

némi hezitálás után a Damaszkusszal való (hallgatólagos) együttműködés – török szemszögből és szóhasználatl: *kollúzió* – mellett döntött. Élve a lehetőséggel, hogy a kormánycsapatokat 2012 júliusában kivonták Észak-, Északkelet-Szíriából, ellenőrzése alá vonta a határ menti kurdlakta területeket. A PYD, más kurd politikai formációkkal közösen, 2013 novemberében bejelentette: *autonóm közigazgatást* hoztak létre. Három év múlva, 2016 novemberében, ezt három kantonból – *Dzsazíra (Cizírè), Afrin (Efrine), Kobané (Kobanè)* álló *föderatív* régióvá fejlesztették-bővítették, „Nyugat (-Kurdisztán)”, azaz *Rojava* elnevezéssel. Egyidejűleg elfogadták a rojavai népközösség életét szabályozó ideiglenes alkotmányt, a *Társadalmi Szerződést*, amely a *Demokratikus társadalmi mozgalom (Tevgera civaka demokratik – TEV-DEM) kartája* néven vált ismertté. A 11 fejezetből és 30 cikkelyből álló, alkotmányos erejű dokumentum kimondta Szíria nemzetközi határainak sérthetetlenségét. (A külföldön is népszerű „Rojava” elnevezés annak ellenére fennmaradt, hogy az autonóm közigazgatásba integrált nem kurd nemzetiségekre tekintettel, az entitás elnevezése azóta hivatalosan, mint említettük: Észak- és Kelet-Szíriai Autonóm Közigazgatás.) A TEV-DEM rendelkezései alapján, 2017. júliusban, 3700 községben helyi, majd novemberben a három kantonban regionális szintű választásokat rendeztek a legfelső rojavai népképviselői szerv, a *Népgyűlés (Meclisa Gel)* 201 helyének betöltésére.

2014 októberében a PYD és az amerikai külügyminisztérium képviselői kapcsolatba léptek egymással, összehangolandó föllépésüket a *Daesh* ellen, amely kiterjedt területeket vont ellenőrzése alá Szíriában és Irakban. 2015 elején, négy hónapig tartó, heves harcok után – amit a nemzetközi sajtó a Közel-Kelet „Sztálingrádjának” is nevezett – az YPG/YPJ (*Kurd Népvédelmi Egységek/Női Védelmi Egységek*) csapatai, az amerikai légierő és Iraki Kurdisztánból érkezett *pesmergák* támogatásával, visszavonulásra kényszerítették a *Kobanét* ostromló iszlamista erőket. 2015 októberében, amerikai ösztönzésre, az YPG/YPJ és helyi arab milíciák, megalakították a *Szíriai Demokratikus Erők (SZDE)* koalícióját, amely immár az USA rendszeres pénzügyi és katonai támogatását élvezte. Ez a fejlemény viszont komoly feszültséget keltett, egyrészt Ankara és Washington, másrészt Rojava és Damaszkusz viszonyában, s szembement Oroszország érdekeivel is, amely mint Szíria fő patrónusa és mint a térségben érdekelt állami és nem állami szereplők *mindegyikével* beszélő viszonyban lévő hatalom, nem nézte jó szemmel az USA és Rojava egymásra találását, ami késleltet (het)te az amerikaiak – Obama óta napirenden lévő – kivonulását Szíriából.

Ilyen előzmények után, 2018 elején a kurdok szempontjából súlyosan kedvezőtlen fordulatra került sor – ami rámutatott a rojavai autonomista kísérlet *inherens sérülékenységére*. Bonyolult – e helyütt nem részletezhető – hatalmi játszma eredőjeként, Oroszország zöld utat engedett Törökországnak, hogy hadserege – a szíriai ellenzék fő fegyveres erejével, a *Szabad Szíriai Hadsereggel* az oldalán – bevonuljon az *afринi enklávéba* és magába *Afrin* városába („Olajág” művelet). Ez csupán nyitánya volt Erdoğan sokkal ambiciózusabb tervének, egy 30 km mélységű és 440 km hosszú (az iraki határig húzódó) biztonsági sáv kialakításának a török–szíriai határ szíriai oldalán, ahova a török elnök az országába menekült 3,6 millió szíriai nagy részét kívánta/kívánja betelepíteni – megváltoztatva ezzel a terület etnikai összetételét. E terv megvalósítása Rojava *megszűnésével* járt volna (járna), összhangban a török biztonsági percepcióval, amely a PYD-et *ab ovo* terrorszervezetnek, a PKK egyszerű emanációjának tekintette/tekinti. Az PYD/YPG politikai és katonai vezetése, úgy tűnik, megértette az orosz–török *deal* „üzenetét”: Rojava 2018 nyarán, orosz közvetítéssel, fölvette a kapcsolatot a damaszkuszi kormánnyal, majd december végén – miután Trump elnök bejelentette az amerikai csapatok kivonásának felgyorsítását Szíriából – megállapodott vele: megakadályozandó, hogy a törökök bevonuljanak a stratégiaiag kulcsfontosságú *Manbídzsba*, a szíriai hadsereg, 2019 január közepén ellenőrzése alá vonta a várost.

Eközben, 2019. március 23-án, a *Szíriai Demokratikus Erők* szóvivője bejelentette: a Daesh által ellenőrzött utolsó szíriai terület felszabadításával a közel öt évvel korábban kikiáltott „kalifátus” *megszűnt*.

A manbídzsizhoz hasonlóan alakultak az események 2019. október elején-közepén, midőn a törökök – folytatandó a biztonsági zóna kialakítását – a határ északkeleti, 120 km-es szakaszán, Rasz al-Ajn és Tell Abjad között foglaltak el kiterjedt kurdakta területeket, elvágvá ezzel egymástól Dzsazira és Kobane kantonokat. A „Békeforrás” hadműveletet (ismét) az orosz fél politikai közbelépése szakította meg: az Egyesült Államok deklarált kizárásával, az orosz és a török elnök október 22-én, Szocsiban megegyezett arról, hogy az YPG-nek ki kell vonnia egységeit a határ 30 km-es zónájából, az orosz erők bevonulnak az amerikaiak által kiűritett területre, s a határszakasz 10 km-es sávjában a jövőben közös orosz–török egységek járőröznek.

Jelenleg a rojavai autonómia létének külső feltételeit a Szocsiban elért orosz–török kompromisszum által kijelölt *status quo* határoz-

za meg. Erről a platformról, úgy tűnik, csakis Moszkva és Ankara egyetértésével lehet elmozdulni. Az „elmozdulás” – Oroszország által láthatóan szorgalmazott – iránya azonban Rojava szempontjából aligha lehet kedvező: Törökország és Szíria esetleges kiegyezése, azaz visszatérésük az 1998-as *adanai egyezmény*hez, (ismét) a kurd érdekek figyelmen kívül hagyásával, sőt, inkább *ellenükre* valósulhat meg. A PYD–YPG hiába szerzett elévülhetetlen érdemeket az Iszlám Állam felszámolásában, a hála, mint ismeretes, nem politikai kategória ... Az USA kivonulása után a szíriai kurdoknak valójában nincs *külső* szövetségeseik a közel-keleti erőter (fő)szereplői között, amit az európai baloldali szubkultúrák szimpátiája aligha tud kompenzálni ... A helyzet ráadásul Szírián *belül* sem (tűnik) kedvezőbb(nek). A kurd forradalmárok Rojava *demokratikus konföderalista, önigazgatói és ökológikus-szocialista, antipatriarchális-feminista* társadalmi-politikai „modelljét” a szíriai társadalom egésze (sőt, azon túl, a térség valamennyi együtt élő népe) számára „ajánlják”. De vajon a háborúban kivérzett-kizsigerelt szíriai társadalomban van-e, lehet-e fogadókészség egy ilyen „ajánlatra” – a tízéves háborúban vereséggel fölértő győzelmet elért baathista politikai vezetés *ellenében*? Hisz’ elvárható-e ez utóbbtól, hogy *hic et nunc* radikális államtalanítási projektumba fogjon, midőn ilyesmire szövetségesei (Oroszország, Irán) a legkevésbé sem ösztönzik, (halálos) ellenségei (Szaúd-Arábia, Izrael) pedig aligha kényszerít(het)ik?

Mégis: ha a „romlás” rojavai „virága” „holnap” el is hervad a közel-keleti „télben”, a forradalmi emancipáció sikerei – első helyen is a nők önfelszabadítása – „holnapután” bizonyosan értékes történelmi tapasztalatként szolgálnak majd a térség és a világ szocialista társadalmi mozgalmi számára.

Lugosi Győző

II. Összefoglalás

Az Eszmélet a Szolidaritás Rojavával aktivista csoporttal, a *Szikra Mozgalommal* és a *Táncsics – Radikális Balpárttal* együtt 2020. december 10–11-én nemzetközi online konferenciát szervezett „2020 – Forradalmak Rojavától Washingtonig” címmel. A tanácskozás betekintést kívánt adni a kurd bázisdemokratikus, ökoszocialista és feminista mozgalom helyzetébe és eszmerendszerébe, valamint a nemzetközi baloldali politikai szcena más progresszív fejleményeivel

való kapcsolataiba – arccal a kelet-európai radikális baloldal cselekvési lehetőségeire.

A konferencia megrendezésének előzményeiről és körülményeiről, az esemény alkalmából megjelentetett online ismertető (*zine*) így ír:

A [...] konferencia közvetlen előzményét egy ebben az időben szerveződő nagyszabású szakmai és kulturális program adta. A kurdok legnagyobb kulturális ünnepe, a Newroz (perzsa újév) alkalmából gyűltek volna össze 2020 márciusában egy szakmai konferencia és egy ünnepség erejéig a kurdok és az őket támogató magyar közösség. Ez azonban az addigra kitörő koronavírus-járvány miatt nem valósulhatott meg. Most decemberben, ha az értékes közösségi program híján is, de megrendezésre kerül a tervezett esemény szakmai része. A konferencia célja hármas természetű. Egyrészt szeretne minél átfogóbb és mélyebb hozzáférést adni a kurd feminista és ökoszocialista mozgalom ideológiájához és helyzetéhez. Másrészt fogódzókat kínál a nemzetközi politikai színtéren történő más forradalmi események megértéséhez és a jelenlegi válsághoz fűződő viszonyainak feltérképezéséhez. Harmadrészt teret ad a globális forradalmi elméletek és gyakorlatok regionális lehorgonyzásának, vagyis annak, hogy számot vessünk a kelet-európai cselekvés lehetőségeivel (<https://tinyurl.com/rojava-zine>).

A konferenciát megnyitó *Nilüfer Koç*, a *Kurdisztáni Nemzeti Kongresszus* (KNK) szóvivője, részletes összefoglalót adott nemcsak Rojava, hanem az egész Közel-Kelet s benne a kurdok jelenlegi helyzetéről. Előadásából kiderült, mennyire különböző a kurdok pozíciója „Északon” (Törökországban), „Délien” (Irakban), „Keleten” (Iránban) és „Nyugaton” (Szíriában), s milyen politikai megosztottság uralkodik közöttük az egyes területeken. Különösen fontos a két autonóm igazgatású kurd terület, *Iraki Kurdisztán* – amit hagyományosan két rivális nemzetség, a Barzani- és a Talabani dinasztia irányít –, illetve Rojava közötti ideológiai különbség. Nilüfer kitért arra is, hogyan lett Abdullah („Apo”) Öcalanból, az „északi” kurdok és a *Kurdisztáni Munkáspárt* (PKK) harci vezetőjéből, törökországi fogósága alatt, a rojavai kurdok fő ideológusa, továbbá, hogy a Rojavát vezérlő *demokratikus konföderalizmus* eszméje miben hozott újat a kurd függetlenségi mozgalomban. Felhívta a figyelmet arra is, hogy Törökországban az Erdoğan-rezsim a hajdani Oszmán Birodalmat tekinti uralma előképeinek.

Serkan Şimen, a Közép-Európai Egyetem (CEU) volt hallgatója a haladó török ellenzéki mozgalmak helyzetét ismertette, főként az utóbbi évekre koncentrálva, s kitérve e mozgalmak kurdokkal való viszonyára is. Elmondta, hogy Törökországban gazdag hagyománya van a különböző marxista jellegű szervezkedéseknek és pártoknak, amikre az 1960-as évektől elsősorban a gyarmati felszabadító mozgalmak (a marxizmus latin-amerikai és afrikai áramlatainak) eszméi hatottak. E szervezetek és pártok közül jó páran a kurdokkal is keresni kezdték a kapcsolatot, és hívei voltak a török–kurd etnikai ellentétek békés rendezésének. Kenan Evren tábornok puccsa 1980-ban, és az azt követő katonai diktatúra egyszerre vetett véget a török haladó mozgalmak reményeinek és a PKK tárgyalási kísérleteinek. Az 1990-es években, úgy tűnt, enged az államhatalom szorítása, 2002-től azonban, az *Igazság és Fejlődés Pártja* (AKP) hatalomra jutásától ismét megerősödött az állami elnyomás. Recep T. Erdoğan, az AKP élén, nemcsak nacionalizmusával tűnt ki, hanem az állam vezetését mindinkább vallási tekintetben is fanatikus irányba vitte el. Emiatt viszont egyre radikálisabb bírálatok érték nemcsak a marxisták, hanem a mérsékelt ellenzék részéről is, akik ragaszkodtak a modern török állam alapítója, Kemal Atatürk által lefektetett elvekhez, jelesül ahhoz, hogy a Török Köztársaság az állam és az egyház szigorú különválasztásán (azaz a *szekularizmus*, törökül *laiklik* [laicitás] elvén) nyugszik. Az AKP-rendszer elleni legnagyobb tüntetéshullám 2013-ban az isztambuli *Gezi Park*ból kiindulva zajlott le. Ez ugyan nem vezetett a kormány bukásához, de az ellenzéki csoportosulások között szorosabbra fűzte a kapcsolatokat. Ebben az időszakban szerveződött meg a *Népi Demokratikus Párt* (HDP/PDG), amelyben török és kurd ellenzékiek együtt tevékenykednek egy szabadabb rendszerért, s nem mellesleg a kurdok autonómiájáért is. 2015 után Erdoğan ismét növelni tudta hatalmát, amihez kellő ürügyet szolgáltatott számára a 2016-os – máig tisztázatlan hátterű – sikertelen puccskísérlet. Erdoğan 2017-ben elérte és népszavazással is megerősítette a miniszterelnöki és a köztársasági elnöki hivatal összevonását, azaz Törökország átalakítását elnöki rendszerű köztársasággá. A 2019-es önkormányzati választások viszont már nem hoztak egyértelmű sikert az AKP számára: Isztambul és Ankara, a két legnagyobb török város vezetését az ellenzék szerezte meg. Ezzel együtt, a kurdok helyzete azóta sem vált könnyebbé. Az Erdoğan-rezsim továbbra is veszélyes ellenfélnek tekinti a HDP/PDG-t, amit – annak mérsékelt követeléseire ellenére – a terrorista szervezetnek minősített PKK-val azonosít. Az is igaz, hogy a PKK

gerillái továbbra is folytatják fegyveres ellenállásukat, s közülük sokan a legnagyobb török fegyveres ellenálló szervezet, az *Egyesült Népi Forradalmi Mozgalom* (HBDH) soraiban is megtalálhatók. A török radikális ellenzéknek vannak tagjai, akik a PKK-nál vagy a rojavai kurdoknál keresnek és kapnak menedéket, tehát a kurdok küzdelmüket továbbra sem (csak) etnonacionalista alapon folytatják. Az egyik legnagyobb török ellenzéki párt, a még Kemál Atatürk által alapított *Köztársasági Néppárt* azonban változatlanul bizalmatlan a kurdokkal szemben; a kurd „ügy” iránti szimpátia ma is inkább a radikális, szocialista jellegű ellenzékre jellemző (ahova a HDP-PDG is tartozik).

Barát Endre szociológus előadása a klímaváltozásról mint egyszerre társadalmi és etikai-filozófiai kérdésről, szólt, valamint arról, milyen lehetséges válaszokat találhatunk e kérdésre az amerikai ökoanarchista politikai filozófusnál, *Murray Bookchin*nál (1921–2006) és Rojava jelenlegi gyakorlatában. Az előadás egyik fontos tézise szerint: napjaink ökológiai válsága az emberi és nem emberi környezet dualista felfogásából eredeztethető – abból, hogy az emberi társadalmat és a természeti környezetet különválasztjuk, az emberen kívüli világot tárgyiasítjuk és kivonjuk etikai megítélésünk köréből. Az előadó felhívta a figyelmet Bookchin ama megállapítására, miszerint a társadalomban az ember és a természet viszonya az emberek között fennálló viszonyok mintáját követi, tehát ha a társadalomban szigorú hierarchia, elnyomás és kizsákmányolás érvényesül, az maga után vonja a természet feletti uralkodást, a természet kizsákmányolását, elnyomását, az erőforrások pazarló felhasználását is. Rojavával kapcsolatban Barát Endre arra a következtetésre jutott, hogy az ökológiai kihívásra adott társadalmi válaszok kimunkálása mindenképpen hosszú, kísérletező és alulról építkező folyamat (lesz), amit azonban mindenképpen el kell kezdeni, mivel az ökológiai válságból csakis a hierarchikus társadalmi viszonyok radikális demokratizálásán keresztül vezethet út.

Előadásában *Bakó Júlia*, a *Nők Egymásért Mozgalom* (NEM!) aktivistája a rojavai *Női Védelmi Egységek* (YPJ) harcosairól Európában és Amerikában kialakult képpel és e kép beható kritikájával foglalkozott. Az YPJ a 2004-ben megalakult *Demokratikus Egyesülés Pártjának* (PYD) fegyveres szárnya, a *Népvédelmi Erők* (YPG), azaz a rojavai kurd népörség kizárólag nőkből álló egységeinek elnevezése. Az YPJ harcosairól készült fotók és filmfelvételek már önmagukban is szenzációt keltettek a világ számos országában, minthogy radikálisan

szembe mentek nemcsak az általános nemi előítéletekkel, hanem az európaiaknak a közel-keleti nőkről alkotott sztereotip képével is. A női nemzetőrökről, harcosokról különféle nyugati magazinokban közölt, kontextusukból kiragadott képek azonban sokszor a rojavai forradalom félreértelmezésére adtak/adnak alkalmat. Ezeket ugyanis sokan a „nyugati”, liberális-individualista feminizmus keretében értelmezték, azaz csupán arról szóltak, hogy Rojavában nők is lehetnek katonák. Az ezzel kapcsolatos vitákban sokszor elsikkad(t), hogy az Öcalan nevével fémjelzett „nőtudomány”, a *jineológia* jóval komplexebb eszme, mint az individualista feminizmus, és hogy a kurd nők felfogásában a harc nem csak egyéni felszabadulásuk, s végképp nem valamiféle önmegvalósításuk eszköze; a harc egy gyilkos terrorállam ellen, mindenekelőtt a nők saját élete és közösségük védelmében zajlik. Annak egyoldalú hangsúlyozása, hogy a Közel-Keleten „feminista forradalom” megy végbe, háttérbe szorítja Rojava egész eszmeiségét, társadalmi és ökológiai kísérletének jelentőségét – holott a feminizmus csupán része egy átfogóbb, kiterjedtebb társadalmi átalakulásnak.

A *demokratikus konföderalizmus* gondolata Kelet-Európában először a lengyel libertárius szocialista és anarchista politikai filozófusnál, Edward Abramowskinál (1868–1918) jelent meg – mondta előadásában Barta L. Tamás történész-levéltáros. Az előadó szerint a lengyel gondolkodó és aktivista – kritikai és etikai szocializmusa alapján – az Abdullah Öcalanéhoz hasonló elméleti és gyakorlati utat járt be. Mindketten a nemzeti függetlenségi és szocialista mozgalomtól indultak, s a közösségszervezés filozófiájának megfogalmazásáig jutottak el. Az elnyomó állam, az erőszakos eszközök és a forradalmi terror kritikája nyomán felismerték a civil társadalom (közösségek, szervezetek) építésének szükségességét, és azt, hogy csakis autonóm közösségek hálózata lehet egy minimális államhatalommal felruházott demokratikus társadalom/nemzet alapja. Ilyenformán, Tamás szerint, Edward Abramowskira mint a demokratikus konföderalizmus előfutárára tekinthetünk, aki egy évszázaddal korábban egy ahhoz igen hasonló programot fogalmazott meg, mint amire Rojava épül.

A konferencia keretében bemutatásra került két kiadvány: a már idézett ismertető (*zine*), illetve egy füzet Abdullah Öcalan írásaiból (*Liberating Life: Woman's Revolution / Az élet felszabadítása. A nők forradalma*), amelyek online elérhetők: <https://tinyurl.com/rojavazine>; <https://tinyurl.com/HUNliberatinglife>. A zine szerzői, fordítói (Ádám Zsófia, Abrey Hermelin, Csontos Gábor, Schultz Nóra, Somogyi Péter) és grafikusai (Pálfi Lenke) a közös munka nehézsé-

geiről és a hozzájuk kapcsolódó tanulási folyamatról, valamint arról beszélgettek, kit milyen motiváció indított e kiadványok elkészítésére.

A többség számára a 2020-as év minden bizonnyal a *világjárvány* éveként fog bevonulni a történelembe, ám fontos, hogy eközben – a pandémiától sem függetlenül, de még inkább a kapitalizmus általános válságának hatására – számos forradalmi jellegű tömegmegmozdulás is lezajlott a világ jó pár országában. *Jack Halinski-Fitzpatrick*, a *Socialist Appeal* szervezet aktivistája, a *Wellred Books* kiadó vezetője, előadásában ezek közül hármat emelt ki. Az egyik az Egyesült Államokban kibontakozott tömegmozgalom, aminek hatásait az előadó főként az ország demokratikus szocialistáinak szemszögéből vizsgálta. Jack óva intett a „kisebbik rossz” választásának erőltetésétől, vagyis attól, hogy bárki túl sokat várjon Joe Biden elnökségétől. Amellett foglalt állást, hogy az amerikai szocialistáknak minél inkább függetlenedniük kellene a Demokrata Párttól, sőt, esetleg új pártot kéne alapítaniuk. Az előadó által megemlített másik megmozdulás-sorozat *Nigériában* bontakozott ki. Az események hasonlóak voltak az USA-ban lezajlottakhoz, amennyiben az elégedetlenséget itt is egy ember halálát okozó hatósági erőszakcselekmény robbantotta ki. Lefolyásában azonban a nigériai megmozdulások inkább a franciaországi sárgamellényesek (*gilets jaunes*) mozgalmára emlékeztettek. Itt is nagyrészt a pártokon kívüli (munkás)mozgalom játszott vezető szerepet, amely azonban nem volt képes önmagát kellően megszervezni és követeléseit megfelelő formába önteni, s ezért csekély eredményt érhetett csak el. A harmadik megemlített tüntetéshullám *Thaiföldön* zajlott le. Az események fő résztvevői itt a diákok voltak. Az elégedetlenséget a kormány antidemokratikus intézkedései váltották ki, elsősorban az Új Jövő Párt (*Phak Anakhot Mai*) betiltása 2020 februárjában. A tüntetők követeléseiben – a szólásszabadságon túl – radikálisabb jelszavak is megjelentek, ám ők sem tudtak határozott politikai irányt kijelölni ahhoz, hogy céljaikat elérjék. A tüntetéseknek végül a rendkívüli állapot kihirdetése vetett véget Thaiföldön. Általános tanulságként az előadó megfogalmazta: hatalmas az elégedetlenség a mai világban, ám kézzelfogható politikai célok eléréséhez világszerte nagyobb tudatosságra és szervezettségre lenne szükség. Hangsúlyozta: a válság tüneteire már a pandémia előtt, illetve attól függetlenül, a globális hatású média olyan nemzetközileg elismert orgániumai is felhívták a figyelmet, mint az *Economist* vagy a *Financial Times*. „Soha nem volt ennél kedvezőbb idő a forradalmárrá váláshoz” – fejezte be előadását Jack Halinski-Fitzpatrick.

Tóth Csaba, a *Mérce* újságírója szintén az Egyesült Államokban 2020-ban előállt helyzettel foglalkozott, méghozzá egyetlen nagyváros, a pennsylvaniai Philadelphia példáján. Elsősorban azt mutatta be, milyen volt az utóbbi években a fekete lakosság lakhatási helyzete, valamint hogy a helyi közösségek az általános elégedetlenség közepette hogyan próbáltak – önmagukat megszervezve – helyzetükön javítani. Ezzel cáfolta az általános tévhitet, hogy a 2020-as események az Egyesült Államokban csupán valamiféle „fekete identitásról” és a rabszolgaság történelmi emlékezetéről, azaz „kulturharcról” szóltak volna. Az előadó bemutatta, hogy a küzdelem kézzelfogható célokért folyik, s hogy az intézményes rasszizmust az afroamerikai lakosság jelentős része mennyire saját bőrén érzi meg.

Melegh Attila, a *Corvinus Egyetem* szociológus professzora, az *Eszmélet* szerkesztője, a rojavai modellt az államszocialista rendszerekkel – a Szovjetunió, Kína, Vietnám, Kuba, Magyarország és Venezuela fejlődésével – vetette össze, elsősorban gazdasági szempontból. Előadása arra fókuszált, hogy milyen vegyes gazdaságok hozhatók létre nem kapitalista körülmények között; ezek a rendszerek miféle átmeneteket valósíthatnak meg, illetve miért kínál a vegyes gazdaság szempontja jobb választ arra a kérdésre, hogy mely modellek célravezetők a posztkapitalizmusban, miképpen válik fenntarthatóvá a vegyes gazdaság, valamint hogy e tekintetben mit tanulhatunk Rojavától.

Lugosi Győző történész, az *Eszmélet* másik szerkesztője a folyóirat legújabb, 127–128., őszi–téli számát mutatta be. Az *Eszmélet* a kezdetektől (1989) rendszeresen foglalkozik a rojavaihoz hasonló, öngazgató szocialista elméletekkel és gyakorlatokkal. Az első részletes magyar nyelvű beszámolót Rojaváról – Raphaël Lebrujah cikkét, „Forradalmi helyzet Szíriai-Kurdisztánban” címmel – a lap 109. (2016. tavaszi) száma közölte. Az *Eszmélet* több tanulmányt és (Carlos A. Aguirre Rojas mexikói történész tollából) egy önálló kismonográfiát is megjelentetett a maja őslakosok *neozapatista* önkormányzatáról Mexikó déli részén, Chiapas államban, amelyről köztudott, hogy egyik inspiráló forrása (volt) a rojavai forradalomnak is. Az előadó részletesen szólt Mészáros Istvánról, a Magyarországon alig, a világban azonban széleskörűen (el)ismert marxista filozófusról, Lukács György tanítványáról, s különösen arról, hogyan hatottak Mészáros gondolatai – elsősorban *A tőkén túl* c. opus magnuma (amely az *Eszmélet* Könyvtár sorozatában magyarul is olvasható) Hugo Chávez gondolkodására és az autonóm *községek* (*comunas*) hálózatán nyugvó *bolívari szocialista* rendszer kiépítésére Venezuelában.

Salvatore Engel-Di Mauro geográfus a New York-i anarchista közösségek tevékenységéről adott tájékoztatást. Az ő következtetése is az volt, hogy az Egyesült Államok demokratikus szocialistái szempontjából kedvezőbb taktika lenne, ha nem próbálnának mindenáron a Demokrata Párt keretei között működni, illetve magukat hozzá kötni.

A konferencia *első kerekasztal-beszélgetése* szintén a 2020-as esztendő forradalmas eseményeiről szólt, szerte a világban. A beszélgetés résztvevői *Balázs Gábor, Kapelner Zsolt, Kiss Viktor, Mendly Dorottya* és *Parászka Boróka* voltak. Az eszmecsere során többen felvetették, hogy e megmozdulások talán már egy olyan új korszak forradalom-típusát előlegezik meg, amely nem írható le az eddigi kategóriákkal (polgári forradalom, proletárforradalom); inkább egyfajta „posztmodern forradalmi” típusnak lehet nevezni. Balázs Gábor, Párizsban élő történész szerint, e típus első megnyilvánulása az „Arab Tavasz” 10 évvel ezelőtt kezdődött eseménysorozata volt, s felhívta a figyelmet történelmi párhuzamokra is: a rojavai önkormányzó közösségek hálózata a *Párizsi Kommün* öngazgatási kísérletét idézi fel, Rojava „Oroszlánjai” (az YPG külföldi önkéntesekből álló harci egységei) pedig párhuzamba állíthatók a spanyol polgárháború köztársasági oldalán harcoló *Nemzetközi Brigádokkal*. Ezt persze, tette hozzá, árnyaltan kell értelmezni, hiszen a Rojavára leginkább veszélyes terrorszervezet, a *Daesh (Iszlám Állam)* is sok külföldi önkéntest vonzott, nem csak közel-keleti országokból, s nem csupán arab származásúakat. Kiss Viktor politológus, ideológiakutató, a Rojavában lezajlott/zajló forradalmat egyenesen az új korszak lehetséges nyitányának nevezte. Abban mindenki egyetértett, hogy a rojavai példa többek között azért fontos, mert a XXI. század egyik legégetőbb problémájára, az ökológiai válságra is választ próbál találni. Kapelner Zsolt, a CEU filozófus PhD-hallgatója szerint, bár sokan tudatában vannak a környezeti válság globális jellegének, a forradalmi praxisból és az aktivisták tudatából mintha eltűnt volna a hit, hogy lokális cselekvéseinknek globális hatásaik lehetnek. Pedig éppen a válság kiterjedtsége miatt, égető szükség lenne nemzetközi szolidaritásra. Zsolt kifejtette azt is, miért van szükség e folyamatban teoretikusokra és teóriákra: szerinte az elmélet dolga nem az, hogy a tömegeket „vezesse”, hanem hogy a problémákat megfelelő módon ábrázolja és modellezze, ami az első lépés lehet a megoldás felé vezető úton. Mendly Dorottya politológus, a Corvinus Egyetem tanára ennek kapcsán rámutatott arra az ellentmondásra, hogy bár a mai rendszerkritikus mozgalmak elméleti megalapozottsága, problémalátása eléggé széles, a problémák

felvetésből mégsem mindig sikerül kellő szervezettséget teremteni a rendszer megváltoztatásához. Rojava példája kapcsán – Barát Endréhez hasonlóan – ő is éppen a szervezettséget és a hosszú távú építkezést emelte ki, s hozzátette: társadalmi változások eléréséhez széleskörű összefogásra van szükség, ezért érdemes mind a legszegényebbek, mind az ún. „középosztály” problémáival foglalkozni és közöttük szolidaritást kialakítani. Ez lehet egy újfajta politikai aktivitás és politikafogalom megalkotásának kulcsa. Parászka Boróka marosvásárhelyi újságíró szintén az általános társadalmi és a helyi kérdések összekötésére igyekezett a résztvevők és a hallgatók figyelmét ráirányítani. Például, ami szerinte Rojavában nagyon fontos, az a társadalmi és a nemi emancipáció kérdésének összekapcsolása. Az emlegetett globális problémák miatt, nem mindig indokolt merev határokat húzni „centrum” és „periféria”, a „Globális Észak” és a „Globális Dél” problémái között.

A *Mérce* vendégszerzői, kritikai baloldali gondolkodói tehát segítettek eligazodni a 2020-as forradalmi hullám értékelésében, a rojavai forradalom eszmei hatásának feltérképezésében, valamint a „posztmodern”, globális mozgalmak sajátosságainak és az általuk optimálisnak tartott irányok esélyeinek mérlegelésében.

A második, „municipalista” kerekasztal-beszélgetés arról szólt, milyen lehetőségei vannak az önálló, kormányoktól független, helyi önkormányzati munkának Európa országaiban. A beszélgetést Kelemen Ágnes, a *Szikra Mozgalom* tagja moderálta. Kelemen Ágnes a helyi törekvések bemutatásán túl rákérdezett az egyes kezdeményezések nemzetközi kapcsolatépítésére is, utalva arra, hogy egyes, elsősorban fővárosi önkormányzatok hogyan tudnak ellenzéki alternatíva kiindulópontjává válni. A résztvevők három fontos és sikeres municipalista kezdeményezést mutattak be: *Angelina Kussy* a *Barcelona en Comú* (Közös Barcelona), *Natalija Simović* a *Ne Da(vi)mo Beograd* (Nem Adjuk Belgrádot) mozgalmat, *Julian Manley* pedig az angol *Preston-modellt*.

A *Barcelona en Comú*, a helyi részvételi demokrácia erősítésére, 2014-ben alakult meg. A mozgalom jelöltje, *Ada Colau* 2015-ben a polgármesteri címet is megszerezte (ő Barcelona első női polgármestere). *Angelina* sikereik között említette a lakhatás és a fogorvosi ellátás biztosítását szegény családoknak, az eredményes mediációt lakástulajdonosok és bérlők között, a lakossági fórumok kiszélesítését, és azt, hogy több lett a sétálóutca a városban. Kiemelte, hogy

hasonló szervezetek esetében a fő tevékenység mindig a helyi, konkrét cselekvés kell legyen, miközben fontosak a nemzetközi kapcsolatok is, hiszen egy nemzetközi hálózat részeként könnyebb nyomást gyakorolni a kormányokra. A hallgatóság rákérdezett a katalán nemzeti függetlenségi mozgalom kérdésére is. Angelina szerint e kérdésben a Barcelona en Comú óvatosan jár el, mert nem kíván ellentétet szítani katalánok és spanyolok között.

A *Ne Da(vi)mo Beograd* 2015-ben jött létre, eleinte főként a szerb főváros Száva-parti zöld területeinek védelmében. Később a szervezet céljai a lakhatás biztosításával és a városi költségvetés átláthatóvá tételével is bővültek. Natalija Simović szerint sikereik titka, hogy tiltakozó mozgalomból cselekvő szervezetté tudtak válni, azaz megtalálták a pozitív célokat, amikért mozgósítani tudták tagjaikat, s egyre több lakost tudtak bevonni akcióikba. Natalija is kiemelte a nemzetközi kapcsolatok fontosságát, hiszen, mint mondta, már annak tudata is sokat segíthet, hogy nem vagyunk egyedül. Szólt a pártokkal való kapcsolatról is: erre nyitottnak kell lenni, mondta, de Szerbiában jelenleg csak a *Radikális Baloldal Pártja* az, amellyel a *Ne Da(vi)mo Beograd* együtt tud működni.

Az észak-angliai *Preston* városában létrehozott önkormányzati modell főként a helyi *szövetkezetek* együttműködésére épít, de tevékenységükhöz számíthatnak a *Munkáspárt* egy részének támogatására is. A szövetkezetek hálózata igen kiterjedt ebben a városban, meghatározó a szerepük pl. a bútorgyártásban, az élelmiszeriparban, a hitelezésben és a taxis szolgáltatásban. Jelentős az önkormányzat oktatási tevékenysége is. *Julian Manley* szerint érdemes szövetkezeteket szervezni olyan tevékenységekre is, amelyekből helyben hiány van, mert ezáltal sikeres gazdasági modellt lehet felépíteni, és ellensúlyozni a kormányzat esetleges ellenséges hozzáállását is. A *Preston*-modell célja a polgárok aktív részvételének elérése és az együttműködés ösztönzése a verseny helyett.

A konferencia *harmadik kerekasztal-beszélgetésében* kelet-európai országok *radikális szociáldemokrata* (demokratikus szocialista) pártjainak fiatal képviselői gondolkodtak közösen a pártkeretekben való politizálás/cselekvés lehetőségeiről. A beszélgetésben az alábbi szervezetek képviseltették magukat: Görögországból a *Sziriza (Radikális Baloldali és Haladó Szövetségi Koalíció)*, Szerbiából a *Radikális Baloldal Pártja (Partija Radikalne Levice – PRL)*, Lengyelországból a *Razem (Együtt)* párt, Szlovéniából a *Levica (Baloldal)*, Magyar-

országról pedig a *Táncsics Radikális Balpárt* (TRBP). Mindegyik résztvevő ismertette szervezetének történetét és jelenlegi helyzetét, majd a beszélgetés moderátora, Tóth Attila Ferenc, a résztvevőket a politikai élet nehézségeiről, az ellenzéki és kormányzati szerepekről, radikalizmusról és kompromisszumokról, a további tervekről, illetve a pártok Rojavához fűződő viszonyáról kérdezte.

A Sziriza nevében *Anghelina Jannopulu* beszélt. Kifejtette, hogy a Sziriza az itt megszólaló szervezetek között nemcsak azért számít kivételnek, mert van már kormányzati tapasztalata, hanem azért is, mert Görögországban a szocialista mozgalmaknak másféle hagyományaik vannak: sosem létezett államszocialista rendszer – ezért, szerinte, Görögország nem is számítható a mai értelemben vett Kelet-Európához –, a II. világháború idején viszont létezett kiterjedt, részben kommunista vezetésű fegyveres ellenállási mozgalom (EAM-ELASZ); szabadságharc folyt, s ennek hagyományai minden üldöztetés (pl. az „ezredek diktatúrája”, 1967–1974) ellenére tovább éltek. A Sziriza eredetileg több pártból álló választási szövetség volt, s csak a 2010-es években szerveződött egységes párttá. Eredeti alapítói között ott voltak a *Görög Kommunista Párt* (KKE) egyes utódszervezetei, de az aktivisták új generációja is. A Szirizának komoly vetélytársa volt a szintén nagy hagyományú, magát szociáldemokratának valló *Pánhellén Szocialista Mozgalom* (Paszok); igaz, a Sziriza létrejötté részben éppen a Paszokból való nagymérvű kiábrándulásnak volt köszönhető. A Sziriza kapcsán Anghelina úgy vélekedett, hogy „baloldali” pártnak a polgárháború óta először adódott lehetősége kormányzati szerepet vállalni, vagyis a Papandreu-család által irányított Paszokot, amely hosszú ideig volt kormányon, Anghelina nem tartotta „baloldali” szervezetnek. A Sziriza kormányzati tapasztalatára nagyon nehéz időszakként emlékezett. Ekkor ugyanis sokszoros nyomás nehezedett a Szirizára: nemcsak az Európai Unió és a különböző nemzetközi pénzintézetek vezetőivel kellett tárgyalniuk, hanem korábbi radikális jelszavaik miatt, a hozzájuk hasonló, „szövetséges” európai pártok elvárásaival is szembe kellett nézniük. A Rojavával való szolidaritásról Anghelina úgy vélekedett: Görögországban ez kissé összetettebb kérdés. A kurdok melletti kiállást ugyanis, a gesztus törökellenes éle miatt, gyakran a szélsőséges nacionalista szervezetek is felvállalják. Ezért néha magyarázkodniuk kell, hogy kiállásuk nem egy másik nemzet ellen irányul, hanem az elnyomottak és üldözöttek iránt tanúsítanak empátiát, s a rojavai társadalmi modellel szimpatizálnak. A cselekvés mai lehetőségekről szólva fontosnak tartotta hangsúlyoz-

ni: a kerekasztal-beszélgetésben képviselt pártoknak túl kell lépniük az „osztálypolitika versus kultúrpolitika (identitáspolitika)” hamis dilemmáján – éppen az elnyomottakért való kiállás érdekében.

Vladimir Simović a *Radikális Baloldal Pártja* (PRL) képviselőjében szólt hozzá a beszélgetéshez. A PRL a képviselt pártok közül a legfiatalabb, hiszen csak az elmúlt évben jött létre, több korábbi párt egyesüléséből. A PRL választási tapasztalattal még nem rendelkezik, de *Vladimir Simović* szavai alapján, bizakodva tekint a jövőbe, mivel sokakat megszólító programot tud felmutatni. Szerveződésüket, persze, a járvány jelentősen megnehezítette. A jelenlegi szerb politikai életről is elmondható, hogy nagyon centralizált: a kormánypárt, a *Szerb Haladó Párt* (SNS) pozíciója nehezen ingatható meg, s maffiaszerű működése ellenére (vagy tán éppen azért), hatalma eléggé stabilnak mondható. A hallgatóság kérdésére válaszolva, *Vladimir* kitért a szerbiai magyar kisebbség helyzetére és a PRL ezzel kapcsolatos álláspontjára is. Mint mondta, nemzeti kisebbségi pártok esetében érthető, hogy helyi érdekek védelmében bizonyos mértékig hajlanak a mindenkori kormánypárttal való kompromisszumra, főleg, ha a kormányzati szerep lehetősége jobb esélyt kínál számukra programjuk megvalósítására. Ez látható a *Vajdasági Magyar Szövetség* esetében is. Hogy emiatt a VMSZ számos kérdésben ellenfele lehet a PRL-nek, ellentmondásos helyzetet teremhet, mivel a PRL egyébként – mint demokratikus szocialista alapon álló párt – fontosnak tartja a kisebbségi jogok védelmét és a kisebbségi követelések, célok teljesítését. E megértéskeresés szellemében igyekezzenek a vajdasági magyarok ügyeihez is hozzáállni.

Maciej Konieczny pártját, a *Razem* demokratikus és egalitárius szocialistaként határozta meg. Fontosnak tartotta, hogy a *Razem* 2015-ben társadalmi mozgalomból alakult párttá, s ezért inkább hasonlít a *Podemos*hoz, mint pl. a több korábbi pártot egyesítő *Szirizá*hoz vagy a PRL-hez. A *Razem* egyik jelszava is ez volt: „Lehet más a politika!”, nem teljesen függetlenül a magyar példától. *Maciej* megjegyezte: az elnevezések eléggé összezavarodtak, más szóval, a politológiai terminológia bizonytalanná vált az utóbbi időben, ezért egy politikai mozgalomnak inkább programjában és tetteivel kell kifejtjenie elképzeléseit. A *Razem* emiatt hagyta el nevéből a „*Lewica*” („*Baloldal*”) terminust. A lengyel politikai helyzet szintén eléggé összetett, a tömegek politikai öntudatára különböző történelmi hagyományok hatnak. A „kommunizmus” jelszava mindig is a szovjet uralom kiszolgálóival asszociálódott, már a két világháború közötti

szocialista munkásmozgalom nagy részének tudatában is, részben jogosan. De az utóbbi években, sajnos, az emlékezetpolitikában a hazafias, függetlenségi szocializmus XX. század eleji hagyományai is egyre inkább háttérbe szorultak. Az 1980-as években a hadsereget a szakszervezetek ellen bevető államszocialista rezsim utolsó éveiben is rendkívül népszerűtlen volt, az egykori állampárt, a PZPR (Lengyel Egyesült Munkáspárt) 1989 után mégis újjá tudott szerveződni Demokratikus Baloldali Szövetség (SLD) néven, neoliberalis-technokrata pártként. Az államszocializmus leghatékonyabb ellenzékéként működő független szakszervezeti szövetség, a *Solidarność* viszont 1989 után felszámolta önmagát, így a munkásmozgalom Kelet-Európának ezen a részén sem tudott ellenállni a neoliberalis gazdasági fordulatnak. Az új évezredben a politikai életet leginkább a két legnagyobb párt, a klerikális konzervatív PiS (*Jog és Igazságosság*) és a konzervatív-(neo)liberális PO (*Polgártársi Platform*) vetélkedése határozta meg, a többi, ezeknél kisebb párt általában „a mérleg nyelvének” szerepét játszotta a választásokon. 2015-ben az egyre szélsőségesebb hangot megütő PiS került hatalomra, és azóta igyekszik a jogállami fékeket és ellensúlyokat a „magyar mintához” hasonlóan leépíteni. Ugyanakkor a szociálpolitikában eleinte voltak szimpatikus lépéseik is. A 2020-as év Lengyelországban is a PiS túlkapásaival (például a minden eddiginél szigorúbb abortusz-törvénnyel) szembeni elégedetlenség kirobbanását hozták. A Razemnek így az eddigiéknél nagyobb mértékben sikerült bázisát szélesítenie. Sikere érdekében ugyanakkor meg kellett kötnie néhány, sokak szemében „elvtelennnek” tűnő szövetséget, olyan liberális pártokkal, mint a *Wiosna* (*Tavas*), vagy a már emlegetett SLD. Maciej e szövetségekötéseket szükséges lépéseknek tartja. Azt mindenképpen elérték, hogy a Razem stabilizálni tudta helyét a *Szejmben*. Az esetleges radikalizálódásra vonatkozó kérdésekre Maciej úgy válaszolt: a legfontosabb, hogy a társadalom széles rétegei érezzék, hogy a párt valóban az őket érdeklő kérdésekkel foglalkozik. Erre kell törekedni, nem pedig radikális hangvételre, s ez fontosabb annál is, hogy egy-egy kérdést békés vagy forradalmi módszerekkel visznek győzelemre azok, akik kiállnak mellette. Rojaváról szólva, Maciej kiemelte, hogy a Razem már párttá alakulása előtt is sokat foglalkozott a kurd kérdéssel, együttműködött Lengyelországban élő kurdokkal, és igyekezett felhívni a figyelmet a Rojavában zajló, fontos társadalmi kísérletre. Ilyen szempontból magukénak érzik a XIX. századi Európa több forradalmi mozgalmában, harcában felbukkanó, száműzött lengyel

szabadságharcosok jelszavát: „A Ti Szabadságotokért s a Mienkért!” („Za Waszą a Naszą Wolność!”)

Miha Kordiš a szlovén *Levica* pártot mutatta be. Maciej Konieczny mellett Miha volt a beszélgetés másik olyan résztvevője, aki parlamenti képviselőként is részt vesz pártja munkájában. A *Levica* két korábban létező párt egyesüléséből jött létre 2017-ben: az egyik a hagyományos szociáldemokrata alapon álló *Demokratikus Szocialista Kezdeményezés* (IDS), a másik az elsősorban környezetvédő, ökoszocialista *Szlovénia Fenntartható Fejlődéséért Párt* (STRS), így céljuk a szociális és környezetvédelmi célok összehangolása. Miha kiemelte, hogy az 1990-es évek után Szlovéniában is, mint minden jugoszláv utódállamban, nagy volt a kiábrándulás nemcsak a „szocializmus” jelszavából, hanem általában a politikai cselekvés hatékonyságába vetett hitből is. A *Levica* egy kicsit talán mindkettőn javítani tudott. Legalábbis Miha úgy értékelte, hogy sikerült nagy részben megértetniük a választókkal, mit értenek pontosan szocializmuson, és sokak szemében némileg rehabilitálni tudták ezt a fogalmat. Természetesen továbbra is meg kell küzdeniük az infrastruktúra hiányával és a média neoliberális propagandájával is. Miha saját magát a pártján belül a szövetkezetek és szakszervezetek erősítését és együttműködését képviselő irányzat tagjaként határozta meg. Emiatt ő is többször hangsúlyozta a fokozatos, alulról építkező munka fontosságát, ami Rojava sikerének is egyik kulcsa volt.

A beszélgetésben a *Táncsics Radikális Balpártot* Trasciatti Attila képviselte. A TRBP szintén viszonylag új szervezet, amely – Attila szavaival – „még keresi fókuszát”. Fontos problémafelvetéseivel együtt, természetesen a TRBP-nek is meg kell küzdenie a céljaik és jelszavaik iránti értetlenséggel. Önmagukat *radikális szocialistaként* határozzák meg, időnként nem riadva vissza a „kommunista” elnevezéstől sem, ami azonban Magyarországon sokakban visszatetszést kelthet. Az, hogy elsősorban a kommunista mozgalom latin-amerikai mintáit tekintik példának, rendszerint magyarázatra szorul. Arra a kérdésre válaszolva, hogy Magyarországon a jelenlegi kormányban vagy az ellenzék liberális erőiben látja-e a nagyobb ellenfelet, úgy válaszolt, hogy az ellenfél elsősorban a megnyomorító neoliberális kapitalizmus, azaz a TRBP főleg a gazdasági problémákra próbál választ keresni, nem pedig ellenfélkeresésre koncentrálni. Rojavát többek között mint a szocialista eszme hiteles megvalósulását említette.

Debbie Bookchin előadásában elsősorban a demokratikus könfederalizmusról, annak filozófiai háttéréről és további lehetőségeiről

beszél, majd Rojava aktuális helyzetéről is részletes tájékoztatást adott. Barát Endre után ő is szólt arról a téziszről, amely szerint a társadalmi viszonyok az embernek a természethez való viszonyában is tükröződnek, s hogy miért fontos ezért mindkettőt egyidejűleg átalakítani. Összefoglalta, hogyan alakította ki apja, Murray Bookchin, társadalomfilozófiai rendszerét, amit eredetileg *libertárius municipalizmusnak* vagy *kommunalizmusnak* nevezett, s ez hogyan hatott Abdullah Öcalanra és az ő demokratikus konföderalizmusára. Mint kiderült, mind Bookchin, mind Öcalan az elnyomó hierarchiák megszüntetése érdekében egy együttműködésen alapuló – más szavakkal: *kompetitív* rendszer helyett szimbiotikus és *kooperatív* rendszer – létrehozására törekedtek. Mindkettejüknél megjelent a gondolat, hogy a helyi öngazgatás ilyenén megszervezése nem zárja ki az állam továbbélését, de biztosíthatja akár az állammal való békés egymás mellett élést is. Más gondolkodóhoz hasonlóan, nála is megjelent az a nézet, hogy a kisközösségi lét, szerveződés és identitás nem nyomja el az egyént, hanem segítheti kreativitásának kiteljesítését. Ennek megfelelően, Debbie Bookchin a politikai cselekvésről is azt mondta, hogy azt nem elsősorban mások neveléseként érdemes felfogni, hanem mint kreatív cselekvést, kísérletet, alkotást. Ilyen szempontból a helyi kezdeményezések lehetnek azok, amelyek eredményesebben próbálkozhatnak környezetük alakításával, mint a pártok. Példaként a *Barcelona en Comú*t és a *Zagreb Je Našt* említette. A pártok, mint Debbie mondta, néha túl nagyban, túlzottan átfogóan gondolkodnak, ezért nem tudták végigvinni az olyan szimpatikus országos kezdeményezések reformjavaslatait, mint a görög Sziriza, a spanyol Podemos vagy a német *Zöldek*. A szíriai helyzetről Debbie Bookchin is elsőként a PYD évtizedes, alulról építkező, szívós munkáját említette, mint olyan példát, amely később elvezetett a mai sikeres Rojava-modell kialakulásához. Kiemelte, hogy ez mennyire hatékonyan segítette megoldani a térségben az etnikai és vallási ellentéteket kurdok, arabok, asszírok és türkmének között. A közönség kérdéseire válaszolva, Debbie kitért az Egyesült Államok várható politikájára a Közel-Keleten. Úgy tűnt, ezzel kapcsolatban jóval bizakodóbb, mint az előtte fölszólalók. Megkísérelt választ adni arra a kérdésre is, mennyiben lehet ma Rojában Öcalan személyét és munkásságát kritizálni, s hogy nincs-e meg a veszélye annak, hogy körülötte káros személyi kultusz alakul ki. Ezzel kapcsolatban is inkább optimista volt, mivel szerinte a jelenlegi rojavai rendszerben nagy szerepet kap a vita és a kritikus gondolkodás. Kitért továbbá arra a sokakat

nyugtalanító kérdésre is, nem okoz-e problémát Rojavában egyes doktriner marxista ideológusok kéretlen „segítsége”. Ezzel kapcsolatban azt mondta: Nyugat-Kurdisztán ma meglehetősen válságos helyzetben van, ezért minden segítség jól jön nekik. Szintén szólt arról az ideológiai ellentétről, amiről már Nilüfer Koç előadásában is szó esett, nevezetesen, hogy mennyire másképpen képzelik el a kurd autonómiát a déli (iraki) kurdok vezetői, elsősorban a Barzani-klán tagjai – akik hagyományos nemzetállami keretekben gondolkodnak – és a demokratikus konföderalizmus rugalmasabb politikáját képviselő nyugati (szíriai) kurdok.

A konferencia záró előadását Krausz Tamás tartotta „Miért a szocializmus a jövő?” címmel. Az ELTE emeritus professzora, az *Eszmélet* egyik alapítója és szerkesztőbizottságának elnöke elsősorban szintén a folyóirat nevében beszélt. Kiemelte, hogy a lap az öngazgatás, önkormányzás hazai és nemzetközi szocialista hagyományai – így jelesen az *Eszmélettel* egyidős *Baloldali Alternatíva Egyesülés* és az 1989-es magyar *munkástanácsok* – kapcsán figyelt fel a rojavai gyakorlatra. Mint fogalmazott, az ilyen önszervező kísérleteknek csak akkor lehet esélyük sikerre, ha tevékenységük mindenekelőtt a *közösségi gazdaság* megszervezésére irányul. Hozzátette: érdemes tisztában lenni avval, hogy egy ilyen folyamatban – nagyobb regionális keretben – először, minthogy a szocializmus nem „vezethető be”, mindenképpen csakis *vegyesgazdasági forma* jöhet létre, tehát a rendszer egészének megváltoztatása csak fokozatosan lehetséges. A tapasztalat szerint, mondta, *nem lehet egyszerre megszabadulni a tőkétől és az államtól*. De a hasonló folyamatok közben mindig érdemes szem előtt tartani, hogy céljaink a társadalmi emancipációt, az elnyomott osztályok sorsának jobbra fordítását szolgálják.

Az összefoglalást Barta Tamás, Hortobágyi Anna, Rosenfeld Annajuli és Somogyi Péter készítette.

A konferencia megrendezéséhez a Fővárosi Önkormányzat nyújtott pénzügyi támogatást. Köszönjük.